

Szeressétek Odor Emiliát!

Legszívesebben ezt a barátságos, s mégis enyhén dacosnak ható felszólítást folytatnám és a néző kegyeibe ajánlanám most már nem Odor Emiliát (aki egyébként is egy bűbajos tizenhét esztendőös gimnazista lány, tehát semmi ilyesmire nincs rászorulva), hanem Sándor Pál második filmjét, amely rettenetes messzeségbe, a millenniumi Magyarország egyik lánynevelőintézetében játszódik. A távolságot nemcsak a több emberöltőnyi idő nyújtja nagyra, hanem inkább az az alig átugorható szakadék, amely egy ilyen, az illem gondjaival piszmogó, látszólag rezzenetlen világban éldegélő közönség és korunk bárhol, bármilyen összetétellel létrejött embercsoportja között ásitózik. Az első képzetársítás, amit a film *témája* kínál, nem épp hízelgő. A jóházból való magyar úrilányok részére gyártott, garantáltan habfehér történetkéik menthetetlenül egybemosódó tömege jut eszünkbe, amelyben a vadóc, ám de tisztalelkű intézeti kislányból az utolsó fejezetig tökéletes modorú ifjú hölgy lesz, aki (a következő kötetben — a serdültebb ifjúság részére —) majdan megtalálja az igazit. Nemcsak érthetetlen, de szinte

bosszantó ez a témaválasztás, amikor a művészetek világszerte rogyant terdekkel cipelik az emberi sorsának gondjait, s még akitől valójában távol áll is a világmegváltó szándék, az is sűrű homlok-ráncolással, vészes szigorral próbálja bizonyítani, hogy igenis komolyan veszi a dolgokat.

Sándor Pál épp az ellenkezőjét teszi. Mindez a cirkuszporondon megszokott dolog, sőt követelmény, hogy az erőfeszítésnek nem illik meglátásnia; a veríték, a fogcsikorgatás szigorúan magánügy, a gyakorlóterembe való... A hazai és a nemzetközi filmgyártásban annál ritkább, hogy valaki könnyedebbnék, súlytalanabbnak akar látszani a valóságosnál.

Induljunk ki a látszattól. Odor Emília, mint „a tagadás ősi szelleme” érkezik az előkelő intézetbe. Semmi hajlandóságot nem mutat, hogy hajlítható neveltje legyen ennek az idilli börtönnek, ahol rózsák illatoznak a rácsok körül és csupafodor a rabruha, megejtően gyönyörűséges csokoládés kuglófok váraznak a vacsoraasztalnál és az egész, zárt világ olyan szemgyönyörködtető, hogy leginkább csak elan-

Tánclecke

Jelenet a filmből

dalodni lehet. A konfliktus is helyhez, időhöz illően rózsaszín: ki lesz az a nyolc szerencsés, aki a budapesti milleniumi ünnepeken az intézetet képviseli majd? Odor Emília ellenállása itt, ebben a cukros fészekben természetszerűleg csak egy akaratos kislány rosszkodása, hiszen a harcmodor mindig kettőn áll... A látszat teljes: dédanyáink ifjúsága — ahogy a lányregényírók elképzelték.

A látszatnak először is a látvány mond ellent. A film képi világa szertelen, fanyar, csupa mozgás-csupa játék költészetről árulkodik. Színesebb és gazdagabb annál, mint amit a magyar színesfilmeknél megszoktunk, pedig óvatosan kerül minden rikító szélsőséget és harsogást. Sándor Pál és alkotótársa, Zsombolyai János operatőr úgy kezeli a képezőt, mint a festő a vásznát. Mint akiknek minden gondolatukat és érzésüket színnel és formával kell kifejezniük. A téma kínálta giccs-kísértést messze elkerülik.

Egyébként: a téma, a múlt századvégi lánynevelő intézet világa: csak ürügy. Kellemes, színes, játékos csomagolás. Ostya a gondolat keserűsége pirulájához. Az első kérdés az, hogy mi történik egy állóvíz-nyugalmú közösséggel, ha a megszokásnak, a rendnek, a szabályoknak, az illemnek ellenálló „rendbontó” fogad magába. Odor Emília érkezése olyan mozgást indít meg az intézetben, mint minden zárt kémiai rendszerben a katalizátor. A régóta készülődő folyamatok lezajlanak. Differenciálódik a diákközösség és a nevelő kar. Az addigi egyszerű szembenállásból a viszonyok kusza sokfélesége áll elő. A renitens a mindenirányú érdeklődés fókuszába kerül, a többieket az határozza meg, hogy közösséget vállalnak-e vele, vagy nem.

A gondolatoknak ez az első rétege zavartalanul kibontható a film választott környezetében. Nincs szükség túlzásokra, erőszakos dramatur-

giai fordulatokra, kívülről beprogramozott hangváltásra. Az „ezeréves Magyarország” lánynevelő intézete tökéletesen alkalmas társadalmi modell egy közösség belső szerkezetének és átrendeződésének reprezentálására, alkalmassága nem specifikus, hanem általános vonásaiban rejlik. Tulajdonképpen feltehetnénk a kérdést: miért nem „komolyabb”, fontosabb, drámaibb kort és helyszínt választott író, rendező? Mielőtt azonban a néző ilyesmit számunkérthetne, elkapja a film sodra. Elfelejtji, hogy „titkos parabolával” van dolga, hogy az alkotók rejtett intellektuális szándékaikat kívánják érvényre juttatni, s — uram bocsá! — azt sem könnyű eldönteni, hogy közönség — avagy művészfilm pereg a moziban... A rendezőt humora megvédi a sziruptól, az illetanóráról táncórára terelt hosszúrúhás hölgyek végül is normális, épkézláb kamaszlányok, akik önfeledten bolondoznak, játszanak végig a filmben. A választott hátteret igazolják az olyan ötletgazdag részletek, mint a lányok ünnepi színelőadása, ahol a magyarság történetét kellene komolyan és meghatódottan előadni, ehelyett hancúrozás lesz az ünnepé-

lyességből, s az „élőképekből” minduntalan csúfolódó lányarcok nevetnek elő.

A gondolatmenet folytatásából egyre izgalmasabb problémakör bontakozik elő. A neveléses tét, hogy kikre esik a hidegszavú, méltóságteljes igazgatónő választása, kik utazhatnak a pesti ünnepségsorozatra (amely nem kevésbé groteszk és mulatságos, mint az élőképekkel tarkított kerti ünnepély), próbára teszi a közösség minden egyes tagját. A gyerekes ötleteknek, amelyekkel ki lehet bújni az intézeti fegyelem alól, az egyéniség kitörési kísérleteinek, a viszonylagos önállóság, a belső függetlenség őrzésének ettől kezdve pontosan meghatározott ára van, a lányok és a nevelői kar szembenállása ettől a pillanattól kezdve nyílttá válik, hiszen az áhított javak (néhány, a fantáziálgatástól túlszínezett pesti nap lehetősége) az ő kezükben vannak. Be van dobva a kanc, lehet figyelni, ki mit hajlandó önmagából feláldozni, hogy elnyerhesse. A szituációsémát bármely filozófiai tételdráma írója megirigyelhetné, a filmparabola végső absztrakcióját is elviselné. Sándor Pál „találmánya”, hogy ő játékba, szín-

Zeneóra (Baloldalt Szabó Gabriella — Odor Emilia szerepében)

A hálóteremben

be, könnyed kavargásba oldja gondolatait, jó, kedvcsináló „díszletek” közé helyezi.

Sehol sem ejti el a gondolatok szálát. Az igazgatónő úgy dönt, hogy Pestre a „forradalmár”, az állandó rendbontó, a betörhetetlen diákvezér, a lányok kedvence, Odor Emília utazik. Legyőzni véli az egyetlen lehetséges módon. Megvásárolja, még pedig nyilvánosan. Arra számít, hogy a juttatott kegy akkor is lefegyverzi, ha a kislány ellenáll a csábításnak, hiszen az előny, a megkülönböztetés leválasztja a többiek-től, szembefordulnak vele azok, akik addig csodálták, vezérüknek ismerték el. A forradalmár csapdája... S számítása beválik. Odor Emília hiába utasítja vissza a szíve mélyén nagyon is megkívánt utazást, visszatérve a hálóterembe, ellenséges szemek fogadják.

Eddig a pontig majdnem zavartalan a történet; a háttér és a gondolatok együttélése. Itt egy külső kéz beleavatkozik és még kerekébbé

akarja tenni a kört. A „beavatkozás” megzavarja a film hangulati egységét, könnyes tragédiát erőltet oda, ahol egy csendes tragédia már lezajlott. Odor Emília vissza akarja nyerni népszerűségét, s fenegyerekeskedésből felmászik az intézet tornyába, ahonnan lezuhan és halálra zúzódik. Hogy véletlen-e a halála, vagy öngyilkosság — ez az alkotók titka, a film homályban hagyja ezt a kérdést. Nem is fontos. Odor Emília története az ellenséges szemek kereszttüzében, a sehová sem tartozás fájdalomával, benutságával ér véget...

A filmben „civilek” — igazi kamaszlányok —, s színészek együtt játszanak. Játékmodorukat nem próbálta a rendező egyetlen masszába gyúrni, így a gyerekek szögletesebb, „iskolázatlanabb” mozgása-beszéde, s a tanári kar tagjait alakító színészek stílusos szerepfarmálása is a közöttük levő távolság érzékeltetésére szolgál.

SZÁNTÓ ERIKA